

Badania paleolimnologiczne w Polsce przez pryzmat konferencji paleolimnologicznych

GRZEGORZ KOWALEWSKI

Zainteresowanie tematyką paleolimnologiczną nie było w ostatnich latach zbyt wielkie, ani wśród hydrobiologów (zainteresowanie to określić można mianem paleozainteresowania), ani wśród limnologów. Najwięcej uwagi poświęcali jej paleoekolodzy i paleogeografowie oraz geolodzy czwartorzędu.

Badania sięgają okresu przedwojennego, gdy Stangenberg (1938) analizował, wprawdzie tylko powierzchniowe, osady denne kilku jezior Suwalszczyzny. Choiński (1995), w krótkim historycznym zarysie badań limnologicznych wymienia wcześniejsze prace E. Dziewulskiego (1879-1881), poświęcone badaniu jezior tatrzańskich, w tym osadów dennych. Już więc u zarania dziejów polskiej limnologii była w niej obecna tematyka paleolimnologiczna.

Pierwsza konferencja poświęcona paleolimnologii odbyła się w Polsce w 1974 roku we Włocławku, a więc 33 lata temu. Jest to czas spory, zwłaszcza w nauce, bowiem obejmuje większość życia naukowego uczonego. Sympozjum zorganizował Instytut Geografii Uniwersytetu Warszawskiego i Zakład Nauk Geologicznych PAN. Niestety, nie udało się odnaleźć materiałów konferencyjnych z tego sympozjum, choć takie na pewno zostały wydane. Kwerenda w zasobach literatury przyniosła w rezultacie jedynie kilka pozycji bibliograficznych z tychże materiałów (Przybyłowska-Lange 1974; Goździk 1974; Klajnert 1974; Kohlman-Adamska, Stupnicka 1974).

Relacjonujący to sympozjum prof. Kondracki (1975) zauważył „pewną przewagę tematyki z paleogeografii i stratygrafii plejstocenu” ze względu na liczny udział geologów czwartorzędu (16 z 24 referatów). Natomiast ewolucji jezior holocenów poświęcono zaledwie 9 referatów. Konferencji przewodniczyli prof. Stefan Z. Różycki, prof. Jerzy Kondracki, prof. Józef Mikulski i prof. Waław Niewiarowski, choć „czarną robotę” wykonali dr Kazimierz Więckowski i dr Barbara Marciniak. Referaty wprowadzające wygłosili prof. Zbigniew Prusinkiewicz i dr Kazimierz Więckowski. Znowu godny podkreślenia jest fakt, iż wśród wymienionych nazwisk byli: geolog (czwartorzędu), geografowie (3), hydrobiolog i gleboznawca. W konkluzji krótkiego sprawozdania autor napisał: „Sympozjum dowiodło, że badania osadów dennych jezior jako miernika zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym budzą zainteresowanie wśród wielu specjalistów, reprezentujących różne nauki przyrodnicze i że można by już pomyśleć o zorganizowaniu w Polsce takiego spotkania o charakterze międzynarodowym” (Kondracki 1975).

Postulat został zrealizowany nader szybko, gdyż już w 1976 roku w Mikołajkach odbyło się II Międzynarodowe

Sympozjum Paleolimnologiczne (II-nd International Symposium on Paleolimnology), jedyna – jak dotychczas – tej rangi konferencja poświęcona paleolimnologii w naszym kraju. Odbyło się ono niemal dokładnie 30 lat przed X Konferencją Limnologiczną, na której powołano Komisję Naukową Paleolimnologii Polskiego Towarzystwa Limnologicznego. Jej organizatorami byli: International Association of Theoretical and Applied Limnology, Polish Hydrobiological Society, Committee of Quaternary Research PAS i Institute of Geological Science PAS. Skład osobowy komitetu organizacyjnego był bardzo podobny, jak na krajowej konferencji we Włocławku (prof. Różycki – chairman, prof. Mikulski – v-ce chairman, prof. Kondracki – v-c chairman, dr Marciniak – secretary, dr Więckowski – member i dr Ławacz – member). Wśród uczestników konferencji znalazło się wielu tych, których osiągnięcia znaczą kroki milowe w rozwoju paleolimnologii na świecie, by wymienić: R.W. Battarbee, B. Berglund, D.G. Frey, E.S. Devey, G. Digerfeld, D. Flossner, T. Grospietsch, M. Hjelmros, W. Hofmann, S. Horie, N.W. Korde, F. Oldfield, K. Rybnicek, R.G. Wetzell, M.C. Whitehead i wielu inni.

Spośród licznych polskich uczestników referaty wygłosili: B. Czeczuga (jez. Selment Wielki), R. Gołębiwski (jeziora kaszubskie), I. Kaczmarek (Imbramowice – interglacjał eemski), Z. Kajak i W. Ławacz (zagadnienia sedymentacja vs. produkcja pierwotna), J. Kondracki i J. Stasiak (wiek jezior tatrzańskich), K. Kopczyńska-Lamparska (kopalne jezioro Niechorze), Z. Lamparski (osady jeziorne w rynnach janożyckiej), W. Ławacz (jeziora Inule, Głębokie i Mikołajskie), S. Markowski (osady jezior Pomorza i Doliny Dolnej Odry), W. Morawski (interglacjał emski z Warszawy), W. Przybyłowska-Lange (jezioro Drużno), Z. Róg (zmiany klimatyczne rejestrowane w osadach), H. Ruszczyńska-Szenajch (glacitektoniczna geneza jezior), B. Kwiecińska, J. Siemińska (mikrofosylia w marmurach z Przeworna – bardzo stara paleolimnologia!), K. Straszewska, J. Goździk (kopalny basen Łomżyca), S. Żurek (jezioro Maliszewskie). Szczegółowe sprawozdanie z konferencji przedstawił Kondracki (1977).

Jesienią 1979 roku odbyła się w Lubniewicach konferencja poświęcona wykorzystaniu kredy jeziornej i gytii w rolnictwie. Jej organizatorami było Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi – Oddział Ziemi Lubuskiej i Urząd Wojewódzki w Gorzowie Wlkp. Mimo dominacji zagadnień gospodarczych, przede wszystkim technologii wykorzystywania osadów jeziornych jako nawozów, obecna była również tematyka paleolimnologiczna. Nowaczyk i Tobolski (1979) przedstawili wyniki badań nad złożami osadów limnicznych w Wilczu i Pomorsku, Aleksandrowicz (1979) omówił zespoły malakofauny w kredach jeziornych Ziemi Lubuskiej, Bubiń (1979) zarysował problematykę czwartorzędowych utworów węglanowych Ziemi Lubuskiej, a Markowski (1979) zaprezentował sposoby klasyfikowania osadów podtorfowych. Tematyka konferencji ograniczyła się do jezior Pomorza Zachodniego i Ziemi Lubuskiej.

Zagadnienia paleolimnologiczne na kolejnych konferencjach obecne były zwykle w podtekście zasadniczego tematu, który nawiązywał przede wszystkim do zagadnień paleogeograficznych. Ostatnie lata przynoszą renesans tej tematyki.

W 2002 roku odbyła się, z inicjatywy ówczesnej Komisji Paleohydrologii Komitetu Badań Czwartorzędu PAN i Muzeum Archeologicznego w Biskupinie konferencja pt. „Zmiany hydrologiczne Niżu Polskiego w świetle badań paleolimnologicznych” (Biskupin, 16-18 maja 2002 r.). Mimo zapowiedzi organizatorów, że materiały konferencyjne ukażą się w *Studia Quaternaria*, nic się nie pojawiło. Na konferencji prezentowano z jednej strony zagadnienia związane bądź z poszczególnymi stanowiskami badawczymi, bądź syntezy regionalne, z drugiej strony przedstawiano tematy przekrojowe.

Do pierwszej grupy należały wystąpienia W. Niewiarowskiego, poświęcone rynnie żnińskiej, B. Noryśkiewicz dotyczące Jeziora Zawada (Wysoczyzna Świecka), L. Starkla o jeziorze Gościąż, R.K. Borówki z zespołem (M. Łatałowa, A. Witkowski, A. Osadczuk, J. Święta) na temat Zalewu Szczecińskiego, K. Bałagi związane z jeziorami Polesia Lubelskiego oraz M. Makohonienki, poświęcone historii zbiorników środkowej Wielkopolski. Do drugiej grupy należały otwierający obrady referat L. Starka poświęcony roli jezior Niżu Polskiego w rekonstrukcjach paleohydrologicznych Europy Środkowej, prezentacja prac Zakładu Biogeografii i Paleoekologii UAM dokonana przez K. Tobolskiego, omówienie paleogeograficznej wymowy teras jeziornych przez B. Nowaczyka, prezentacja K. Szeroczyńskiej i M. Gąsiorowskiego na temat przemian jezior w torfowiska w jeziorach Polski północnej, wystąpienie M. Błaszkiwicza na temat późnoglacialnego i wczesnholocenijskiego rozwoju jezior Pomorza Wschodniego, prezentacja A. Wojciechowskiego poświęcone cykliczności zmian klimatycznych i referat S. Żurka dotyczący wahań poziomu wody w jeziorach i torfowiskach. W ostatnim dniu uczestnicy obejrżeli rejon jezior biskupińskich, po którym oprowadzali dyrektor Muzeum w Biskupinie Wojciech Piotrowski oraz, oczywiście, prof. W. Niewiarowski.

W 2005 roku udało się, z inicjatywy PTLim zorganizować warsztaty limnologiczne w Borucinie, poświęcone badaniom osadów dennych, o czym szerzej można przeczytać w sprawozdaniu jednego z uczestników (Woszczyk, w tym tomie). Tematyka paleolimnologiczna pojawiła się ponownie również na tegorocznej konferencji hydrobiologicznej w Toruniu, w postaci odrębnej sesji referatowej. Również z tego spotkania zamieszczamy w niniejszych „Studiach” krótkie sprawozdanie, pióra Szeroczyńskiej. Wreszcie, „paleolimnologiczne rezultaty” konferencji w Czernicy stanowią większość materiałów prezentowanych w tym tomie.

Literatura

- Aleksandrowicz S.W. 1979. Zespoły malakofauny w kredach Ziemi Lubuskiej. W: Krajowa konferencja naukowo-techniczna: Kreda jeziorna i gytie. Materiały pokonferencyjne. Lubniewice, 8-10 XI 1979 r. T. II. Gorzów Wlkp. – Zielona Góra, luty 1980: 24-32.
- Bubień A. 1979. Kilka uwag o czwartorzędowych utworach węglanowych na przykładzie regionu lubuskiego. W: Krajowa konferencja naukowo-techniczna: Kreda jeziorna i gytie. Materiały pokonferencyjne. Lubniewice, 8-10 XI 1979 r. T. II. Gorzów Wlkp. – Zielona Góra, luty 1980: 33-43.
- Choiński A. 1995. Zarys limnologii fizycznej Polski. Wyd. UAM w Poznaniu: 1-298.
- Goździk J. 1974. Osady pełni würmu w zagłębieniu jeziornym w Napoleonowie. W: I Krajowe Sympozjum Paleolimnologiczne. Streszczenia referatów i komunikatów, Włocławek n/Wisłą. Komitet Badań Czwartorzędu PAN, Zakład Nauk Geologicznych PAN, Instytut Geogr. UW.
- Klajnert Z. 1974. Geneza drobnych zastoisk w zaawansowanej fazie zaniku lądolodu warciańskiego w okolicy Skierniewic. W: I Krajowe Sympozjum Paleolimnologiczne. Streszczenia referatów i komunikatów, Włocławek n/Wisłą. Komitet Badań Czwartorzędu PAN, Zakład Nauk Geologicznych PAN, Instytut Geogr. UW.
- Kohlman-Adamska A., Stupnicka E. 1974. Charakterystyka geologiczna jeziora holocenijskiego w dolinie Mogielanki (dopływ Pilicy). W: I Krajowe Sympozjum Paleolimnologiczne. Streszczenia referatów i komunikatów, Włocławek n/Wisłą. Komitet Badań Czwartorzędu PAN, Zakład Nauk Geolog. PAN, Inst. Geogr. UW.
- Kondracki J. 1975. Sympozjum paleolimnologiczne. *Przegl. Geogr.* XLVII, 1: 219-220.
- Kondracki J. 1977. II Międzynarodowe Sympozjum paleolimnologiczne. *Przegl. Geogr.* XLIX, 3: 523-534.
- Markowski S. 1979. Struktura i właściwości podtorfowych osadów jeziornych rozprzestrzenionych na Pomorzu Zachodnim jako podstawa ich rozpoznawania i klasyfikacji. W: Krajowa konferencja naukowo-techniczna: Kreda jeziorna i gytie. Materiały pokonferencyjne. Lubniewice, 8-10 XI 1979 r. T. II. Gorzów Wlkp. – Zielona Góra, luty 1980: 44-56.
- Nowaczyk B., Tobolski K. 1979. Geneza i wiek rynien glacialnych i wypełniających je osadów biogenicznych w Wilczu i Pomorsku. W: Kreda jeziorna i gytie. Materiały konferencji naukowo-technicznej. Lubniewice-Gorzów Wlkp., listopad 1979: 79-85.
- Przybyłowska-Lange W. 1974. Historia rozwoju Zalewu Wiślanego i jeziora Druzno w świetle analizy okrzemkowej. Pierwsze krajowe sympozjum paleolimnologiczne, Streszczenia referatów i komunikatów, Włocławek n/Wisłą, Komitet Badań Czwartorzędu PAN, Zakład Nauk Geologicznych PAN, Instytut Geogr. UW.
- Stangenberg M. 1938. Skład chemiczny osadów głębinowych jezior Suwalszczyzny. *Inst. Bad. Lasów Państwowych. Ser. A*, 19.
- MATERIAŁY KONFERENCYJNE
- II International Symposium on Paleolimnology. Abstracts. Mikołajki, 14-20 September 1976. Poland.
- Kreda jeziorna i gytie. Materiały konferencji naukowo-technicznej. Lubniewice-Gorzów Wlkp. listopad 1979.
- Krajowa konferencja naukowo-techniczna: Kreda jeziorna i gytie. Materiały pokonferencyjne. Lubniewice, 8-10 XI 1979 r. T. II. Gorzów Wlkp. – Zielona Góra, luty 1980.